

Az emlék jelene

A Tisza sem végezhet alaposabb bontást, ha neki-megy a városnak, mint maga az ember. Csakhogy, míg az előbbi, miként a természeti erők mindegyike, tudatlan pusztít és épít: töröl el házakat, városokat, erdőket, emel máshol kavics- és homokhegyeket, vaj medret és tölt síkságot, az emberi munka arra való, hogy tudatos alakítást végezzen. Tervezen, bontson, építsen, tudván, hogy magának emel emléket alkotásaival: gyárakkal, házakkal, középületekkel, még ha elsősorban praktikus célok is vezetik. A víz ereje és az ember keze, kemény küzdelemben és nyugodt munkában alakította ki azt a várost, melyet — bármennyire is különbözőn a hajdanitól — Szegednek nevezünk.

GAZDAGSÁG ÉS SZEGÉNYSÉG

Hiába, nagy úr volt hajdanában a Tisza. Mintha tudta volna, hogy mindent neki köszönhet a város, olyan szeszélyes haraggal vette vissza tőle a gazdagságot egyetlen nap alatt. Hiszen a város születésének a folyó volt a dajkája: általa jöhetett létre a halásztanya, de még a sóház is, mert a Maroson szállított kősót innen lehetett a legkönnyebben tovaszállítani szerte az országba. S mikor aztán elsöpörte a várost, ezért a hajdani ringatásért szedett kései adót.

Az újjáépítők lelkes nemzedéke ezek után nem tehetett mást, mint hogy olyan nagyvonalú tervet dolgozzon ki, amely párizsi szemmel nézve is a jövőnek szól. Az árvíz után új életet kezdő Szegednek tulajdonképpen ez a legértékesebb műemléke: a körutak és sugárutak kirajzolódó ábrája — madártávlatból. Mert odáig, hogy ezek a körutak és sugárutak a nagyvárosi koncepcióhoz méltóak is legyenek építészetileg, még ma sem jutott el a város.

A másik fontos emlék, amely háromnegyed századon át a szegedi gondolkodásmódot is meghatározta volt, a körtöltés. A hajdani védvonal úgy lett részévé a mának, hogy elfoglalta a kirándulók és napozók se-rege, olyan természetességgel lett része a tarján (s lesz majd az újabb felsővárosi és északi lakónegyednek, mint a dunántúli városokban egy-egy természeti képződmény: hegy vagy domb. Pedig, ha a sétáló és kutyasétáltatók, kocogók és biciklisták nem is gondolnak erre: műemlék ez is a maga nemében. Néhány év múlva azonban — viták elültetésével — lassan azt is elfeledjük, hogy milyen volt a belvárosi Tisza-part, lépcsőkön ereszkedvén le egészen a vízig.

Hegyi és dombi városoknak — melyek ráadásul kőből épültek már kezdetben is — nincs arra szükségük, amire az ilyen mocsárba, szigetekre települt, s ráadásul a téglát is csak a vályoggal felelően ismerő városnak. Az előbbieik emlékeit, múltját maguk az épen maradt utcák őrzik, Szeged viszont azt a korszakát éli, melynek végeztével a töppedt vályogházakból nem is marad semmi, marad legföljebb a védett városmag sok száz szobrával, emléktáblájával, de a hajdanira nem is igen emlékeztető utcasoraival. Nem is az emlék jelene, hanem a múlt jövője kívánna, hogy valamely jellegzetes épületben létesüljön város-történeti múzeum, ahol a fejlődés különböző időszakait ismerhetnék meg Szeged polgárai: a jellegzetes házakat, városrészeket.

AZ ALFÖLD PORÁBÓL

Erre a kultúrpalota nemigen lenne alkalmas, hiszen már Móra is azon kesergette, hogy kevés a hely könyvtárnak, s múzeumnak. Az utóbbinak 180 ezernyi gyűjteménytárgyából csak igen keveset láthatnak a látogatók, a hajdani szegedi ipar és élet rekvizitumai raktárakban vannak. Talán ha annak idején a katonai kincstár birtokába telekkönyvezett, s az árvíz után Szeged városnak visszaszolgáltatott várat nem bontják le, annak kazamataiban több hely jutott volna a muzeális értékeknek, mint a vár helyén kialakított sétatyon, és a kultúrpalotában!

Néhány gazdagsága helyébe Szeged az árvíz után némi kulturális gazdagságot kapott. Ennek legbecesebb emléke az a most már szilárdabb födémek után sóhajtozó könyvtár, amely ha nem is soha, de minden-esetre később lett volna meg, ha nem jár 1880-ban Szegeden Somogyi Károly esztergomi kanonok, akinek látogatásáról Móra így számolt be: április 27-én járt Szegeden életében először... s itt léte első napján felajánlotta 43 ezer kötetnyi, akkor körülbelül félmillió forint-ra becsült könyvtárát az idegen városnak, amelyet sohasem látott, s amely addig nyilván sohase hallotta a Somogyi Károly nevet. (A Kelemen-családdal való közeli atyafiság volt minden szegedi vonatkozása.) Ilyesmit itt 1880-ig csak az Ezerégy éjszakában olvastak, amelynek mind a tizennyolc kötete meg volt a régi „Szegedvárosi közönyvtárban” a víz előtt, de amikor ezt a 3000 kötetes kis könyves szob-

bát beolvasztották a Somogyi könyvtárba, akkor nem volt belőle, csak két kötet.) A többit, mondjuk úgy, elvitte a víz, ám bár, ha nem a víz vitte volna el, az is csak azt bizonyítaná, hogy akkor is voltak már Szegeden könyvkedvelő emberek.)

A korabeli újsághírekben az is kiténik, hogy Somogyinak az elképzelése túlmutatott az akkori kétségbeesett éveken. „Szegednek nemcsak gazdag városnak kell lennie, hanem művelt városnak is, mert az Alföld porából csak ezzel lehet európai magasságra emelkedni. Liverpoolt tiz, Hamburgot tizenkét nagy könyvtára legalábbis annyival vitte előre, mint népe szorgalma. Szegednek kultúrát kell adni addig is, míg egyetemet kap.

NAPSUGÁR — REMÉNY

Meglett aztán az is. Igaz, az egyetemek jórésze még mindig a hajdani középületekben szorong, de javában tart az újszegedi egyetemi város építése is, újabb és újabb orvosegyetemi létesítmények fogják körül a híres parkot. Az árvíz emlékére épített Dóm és a tér nemcsak a szabadtérít adta a városnak, hanem visszaadta a legregebbi műemléket is, a Dóm-történetét. (Az is igaz, hogy kis hiba, le nem bontották.) Amiről a századfordulóra tekintető ósok csak ábrándoztak, mindene meglett a városnak: nagyipar, egyeteme, kis- és nagykerületje. S amit az elődök nem is gondolhattak: kisvárosnyi Szegedeket gyártó házigyára.

A jelen a múlt nélkül azonban elértéktelenedne. Ezért fontosak a naphomlokúak, az alsóvárosi napsugaras házak, hogy ne pusztuljanak tovább, hanem működő múzeummá váljanak, ezért határozott úgy a tanács, hogy a Kis-Tisza utcai halászház házakat a híd építéskor megkímélték: legyenek a dolgok múlt emlékei. Mert az ember, nem mint a víz, tudatosan bont és épít: örzi létének örökségét.

Veress Miklós

Ülésezett a népfront járási elnöksége

A Hazafias Népfront járási bizottságának kedden délután tartott elnökségi ülésén Lakatos Lajos, a járási tanácsi hivatal csoportvezetője a tavalyi településfejlesztési verseny eredményeiről adott tájékoztatót.

Kálló Antal járási nép-

fronttitkár előterjesztése alapján az elnökség elfogadta a májusi béke hónap eseményeinek járási programját. A béke és barátsági hónap járási megnyitóját Balástyán tartják május 10-én este 7 órakor.

Szórakozás és művészet

Az elmúlt napok közönségfilmje, a *Némó kapitány* csoda tudja hányadik változatával is beszipantotta a Fáklya moziba a romantikus-kalandos fantáziájátékok szerelmeseit. Mögöttem egy karsú fiatalember nagy ügyekhez méltó buzgalommal ecsetelte a várható fejleményeket. A cselekményt aprólékosan beharangozó tudósításán túl kommentálta, értékelte is a történeteket, jelképes mozzanatokra hívta föl a szomszédja figyelmét, láthatóan élvezte a helyzetet. Kikívánczott belőle a tájékozottság többlete. A film neki szólt, aki készségesen tárulkozott föl előtte, mert szórakoztatta.

Naiv kérdés: miért csak a Némó kapitány?

1

Egyfelől: korántsem lehetett meggyőződve arról, hogy neki a romantikus filmeknél kezdődik és végződik a szórakozás, amit a kulturális javakból igényel magának. Másfelől: vajon nem követünk-e el hibát, amikor művészeti alkotások megítélésénél — talán ösztönösen, mert a fazont keressük, esztétikai normák keménygal-lérját — elmellőzzük azok szórakoztató jellegét, kikapcsoló szerepét, felüdítő szándékát. Kihallgatjuk, megkérdezzük, hogy mire tanítanak — s elfelejtjük, hogy közben szórakoztatnak is (már amikor). A kettő nem szükségképpen azonos, mégsem választható szét egymástól. Művészettörténeti vizsgálódások mutatják ki, mikor és miért bomlott föl az ősi harmónia, tény: ma a köztudatban művészet és szórakozás gyakran egymást kizáró, felelő, ellentmondó fogalmak. A szórakozást kizáró szolgáltatóipar ritkán tart számot művészi igényességre, de a művészetek sem perelnek a szolgáltatóiparért, szívesen engedik át a tömegszórakoztatás devalválódott cégjelét, pedig legfeljebb annak leértékelése miatt támadhatnak aggályok, a tömegekre szükség van. Az optimális mérce ma sem lehet más, mint a művészetekkel fölkinált szórakoztatás, és viszont, ha a kettő együtt, közösen fejt ki hatását. A szórakoztató jelleg biztosítja a művészetek közönségtömegét, a művészetek pedig a szórakoztatás minőségét.

Vagyis, át kell értékelni a szórakoztatás jelentéstartalmát. Ha finoman lehátjuk róla a szolgáltatásokkal forgalmazott műsorúri fogalmát, tisztább képet kapunk. A közönség szélesebb rétegeiben erősen él a *kikapcsolódási igénye*, ha ezt sikerülne felhajtórőrenek használni a művészetekhez, ha kamataival megtanulunk gazdálkodni, kölcsönösen nyer a közönség és a művészet. Persze a színház- és mozijegyekkel megvásárolt szórakozás akkor válik teljesebbé, tartalmasabbá, ha a néző nem mond le a fölajánlott szellemi torna izgalmairól, ha nyitott szemmel, füllel, értelemmel érkezik, ha többet kér és vár a pusztá szórakoztatásnál, ha passzívan-

kellemes időtöltés helyett aktívan-kellemes órákért ül be a páholyokba. Am a szellemileg friss és érdeklődő mellől luxus kifejejtjen a „csak szórakozót”. Annak tudatosításával, hogy bármennyire is fáj, a színházi publikum jelentős része nem kér az előadásokon fölkinált szellemi többletből, jegyével szórakozást, és nem töprengést vált meg magának — úgy lehet irányítani az előadásokat, hogy ez a közönség is, mindenki, megkapja a magát bennük.

2

A szórakozás és a művészet fogalmi dissziharmóniája épp oly csökönös tévedése gondolkodásunknak, mint a művészeti műfajok „súlycsoportosítása”, megkülönböztetése: könnyűre és nehézre. Nincs könnyű és nehéz műfaj, csak jó mű és rossz mű. Könnyebben befogadható és lassabban föl-tároló. *Honegger V.* szimfóniája „nehézebb műfaj” *Beethoven V.* szimfóniájánál, holott a *Csárdáskirálynő* fölött mindkettő „nehéz műfaj” — vagyis Honegger elfogadásaig messzebb kell be-gyalogolni a művészetértés sűrűjébe. Beethovenhez rövidebb út vezet, *Kálmán* Imre pedig itt van a közelben. *Vargha Balázs* magyarázta frappánsan egyik tévéoráján tanítványának, aki a modern zene értelmetlenségéről panaszkodott. Tudsz angolul? — faggatta a fiút. Nem — így a válasz. Akkor neked az angol is értelmetlen? A fiú elhallgatott.

A művészet értését is meg-

kell tanulni. Az emberek meg kell tanítani rá.

3

Tisztázzuk a határokat. Er-tékes művészeti alkotásnak nemcsak azokat tartjuk, amelyek szórakoztatnak is, sőt akadnak kifejezeten a szórakozást kedvünket meg-támadó, igényeinket kikerül-ő művek; a tömegekig va-lószínűleg sohasem jutnak el, de talán maguk sem akar-ják. Másfelől pedig: ami szórakoztat, nem biztos, hogy művészet, sok a kultu-rális szórakoztatásban az áruszerű, az ocsmány, a giccs, a felszínes álművészet. *Nekünk a két véget között kell utat törni a művészetektől a közönségig.* A párt Központi Bizottságának márciusi ülésén hozott határozata a köz-művelődés fejlesztéséről, mely jó időre ellátja mun-kával a kultúra társadalmi hálózatát, a művészetek sze-repét a közművelődés szem-pontjából vizsgálta. Rövid, idevonatkozó programjával sem véletlenül szorgalmazza: „A művészet, művészeti szö-vegségek, alkotóműhelyek és a művészeti alkotásokat ter-jesztő intézmények feladata megteremteni a társadalom különböző rétegeivel azt a kapcsolatot, amely közelebb hozza a művészetet a társa-dalomhoz és a társadalmat a művészethez.”

Ennek csak egyik módja a művészetekben rejlő szóra-koztatási lehetőségek kiakná-zása. Olyan kitűnő eszköze-ink vannak rá, mint a televí-zió, vagy a Szegedi Szab-dattéri Játékok. A maga csatornáján mindkettő a művészetek tömegkapcsolá-tát keresi, szorgalmazza (a közművelődési határozat is megkülönböztetett figyelmet szentel nekik). De remek esé-lye van a filmnek, bizonyos szervezési formában a kép-zőművészetnek is (közter-i szobrok, parktárlatok, üze-mek, intézmények falainak díszítése, iparművészeti tár-gyak esztétikus és praktikus elhelyezése stb.). Csak fel kell kutatni bennük a tö-meghatás lehetőségeit, és időt, energiát nem sajnálva — kihasználni.

Nikolényi István

Átadták a SZOT-díjakat

Kedden délelőtt a SZOT székházában ünnepélyesen kiosztották az 1974. évi SZOT-díjakat.

Az ünnepségen részt vett Aczél György, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, a Minisztertanács elnök-helyettese, Ovári Miklós, az MSZMP Központi Bizottsá-gának titkára, Brutyó János, az MSZMP Központi Ellen-őrző Bizottságának elnöke, Kisházi Ödön, a Népköztar-saság Elnöki Tanácsának helyettes elnöke, Orbán László művelődésügyi miniszteriu-mi államtitkár és Dobozy Imre, a Magyar Írók Szö-vegségének főtájkára.

Virizlay Gyula, a SZOT titkára mondott beszédet.

— A szocialista társadal-munkban a művészet em-berformáló tevékenység, s ez a művészekre nagy felelős-séget, kötelezettséget ró. Az MSZMP Központi Bizottsá-gának a közelmúltban elfo-gadott közművelődési hatá-rozata az eddigieknél is jó-val magasabb mércét állít mindannyiunk elé — mon-dotta többek között. — A szakszervezeti mozgalom fontos feladatának tekinti, hogy tagsága körében egyre többen vegyenek a kezükbe könyvet, járjanak színház-ba, tárlatokra, és érezzék át mindazt, ami szép, kor-

szzerű és haladó. Ebben a nehéz munkában az írók, művészek nemcsak alkotó-saikkal, hanem gyakran közvetlen ismeretterjesztő tevékenységükkel is nagy segítséget nyújtanak. A munkások nemcsak passzív szemlélői, hanem igényeket támasztó átéltői a műalkotá-soknak, a könyveknek, mű-soroknak.

A beszéd után Gáspár Sándor, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, a SZOT főtájkára adta át a SZOT-díjakat.

SZOT-díjjal tüntették ki: Baranyi Ferenc költőt, Dolgos János szerkesztő-ri-portert, Fábrián Zoltán író-t, A Finomkerámiaipari Mű-vek tervezőkollektíváját (tagjai: Ambrus Eya, Minya Mária, Szekeres Károly), a Gyarmathy Livia — Böször-ményi Géza filmrendező-há-zaspárt, Györgyalvai Kata-lin koreográfust, Hézsó Fe-renc festőművészt, Horváth Sándor színművészt, Jókai Anna író-t, Komlós János színházigazgató-t, László-Bencsik Sándor szociográ-fust, Lóránd István zene-szerző-t, Pákolitz István köl-tőt, Pásztor János színmű-vészt, Préda Tibor filmren-dező-t, Sapszon Ferenc kar-nagyot, Somogyi János fes-tőművészt, Takács Erzsébet szobrászművészt.